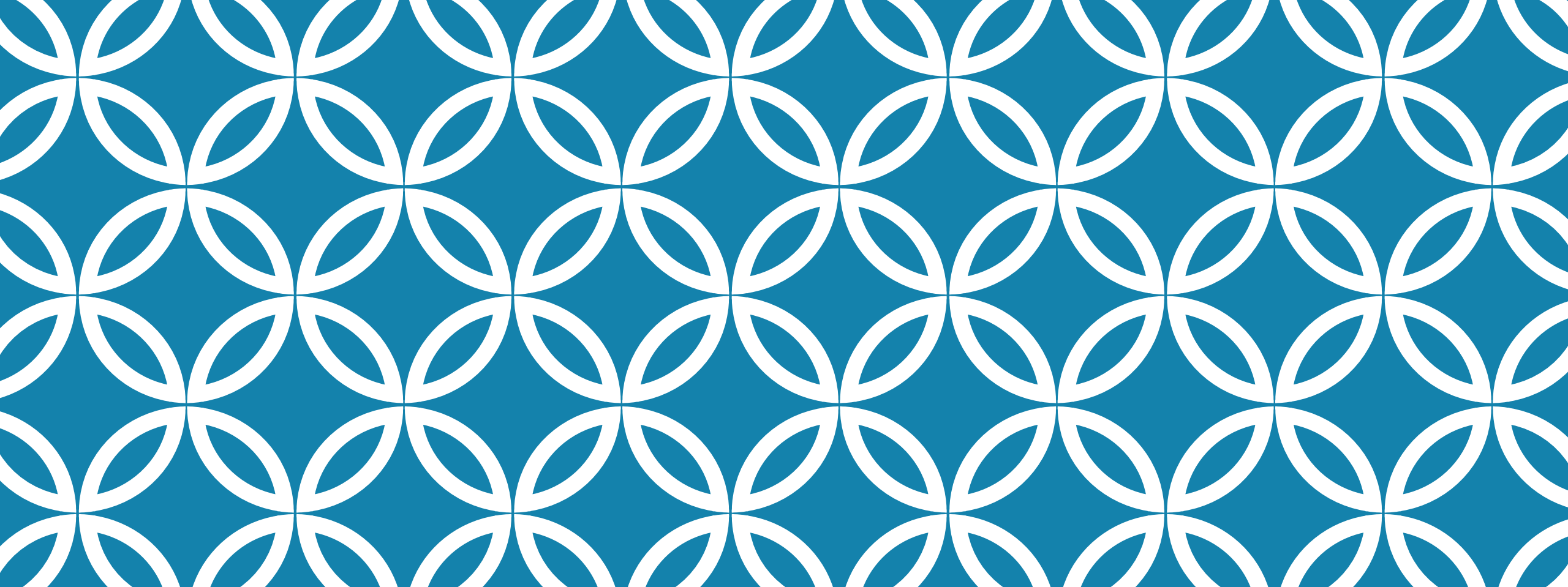

Dr. habil. Köbel Szilvia
KRE/ÁJK

ENSZ kutatócsoport
2025. szeptember 25.

„Jogok a vitrinben”. Előadások az ELTE
Társadalomtudományi Kutatóközpont
Jogtudományi Intézet Tanácstermében

9/25/2025

AZ ENSZ-TAGSÁG ÉS A VALLÁSSZABADSÁG HELYZETE MAGYARORSZÁGON 1956—1975 KÖZÖTT

Az 1956-1975 közötti időszak a pártállami rendszeren belül sajátos időintervallumot takar – egyszerre van jelen az egyházpolitikában az 1956-os forradalom utáni megtorlás, majd pedig a konszolidálódás és az enyhülés.

- Az előadás egyfelől bemutatja, hogy Magyarországnak az Egyesült Nemzetek Szervezetéhez történő csatlakozása idején mi jellemezte hazánkban az állam és az egyházak kapcsolatát, valamint a lelkiismereti és vallásszabadság alapjogát. Mindezeket a folyamatokat természetesen nem vonatkoztathatjuk el a nemzetközi kontextustól.
- Ezért az előadás másfelől arra fókuszál, hogy az ENSZ tagság mennyiben befolyásolta az állam és az egyházak viszonyát érintő pártállami stratégiát, amely megmutatkozott az egyházpolitikai párthatározatokban, majd államigazgatási döntésekben.
- Ebből következően a vallásszabadság helyzetében változás állt be, ami tetten érhető pl. új vallásfelekezet törvényes elismerését vagy az egyházak nemzetközi kapcsolatait illetően.

- Az Állami Egyházügyi Hivatalnak jó ideig az egyházakra vonatkozó hatályos (1945 óta alkotott) jogszabályokról még jegyzéke sem volt
 - Ilyen összeállítás először 1958-ban készült a Külügyminisztérium kérésére, az ENSZ Közgyűlésén felszólaló magyar delegáció számára.
- 1957-ben törvényerejű rendelet-tervezet készült az alkotmány 54. §-ának végrehajtására. [54. § (1) A Magyar Népköztársaság biztosítja a polgárok lelkiismereti szabadságát és a vallás szabad gyakorlásának jogát. (2) A lelkiismereti szabadság biztosítása érdekében a Magyar Népköztársaság az egyházat különválasztja az államtól.]
- A tervezet kinyilvánította, hogy “az alkotmánynak a vallás szabad gyakorlására vonatkozó rendelkezését a Magyar Népköztársaság minden állami intézkedésében az Egyesült Nemzetek Szervezete Alapokmányának és az emberi jogokról elfogadott deklarációjának megfelelően kell alkalmazni”, valamint a Minisztertanács tartozik gondoskodni arról, hogy a vallásfelekezetek belső ügyeibe beavatkozás ne történjék”. A tervezetből azonban nem lett jogszabály

Az MSZMP Politikai Bizottsága még 1957 augusztusában külön foglalkozott a katolikus egyházban kialakult helyzettel. Ezt az tette indokolttá, hogy a Vatikán július 16-án kiadott dekrétumaiban kiközösítés terhe mellett kötelezte a magyarországi katolikus pap országgyűlési képviselőket mandátumukról való lemondásra, és kijelentette, hogy “Magyarországon katolikus pap és püspök semmilyen politikai és társadalmi tevékenységet nem fejthet ki” (beleértve az Opus Pacis-t, valamint a békemozgalmat is).

A helyzetelemzést készítő Egyházügyi Hivatal szerint a vatikáni lépés külpolitikai háttere az volt, hogy az ENSZ Közgyűlése szeptemberben napirendre kívánta tűzni az ún. ötös bizottság magyarországi helyzetről szóló jelentését. A vizsgálóbizottság arra a megállapításra jutott, hogy “Magyarországon 1956. október–novemberben spontán nemzeti felkelés zajlott le”.

A magyar kormány ez ellen erőteljesen tiltakozott, és ezt a megállapítást azzal is cáfolta, hogy Magyarországon “kielégítően rendezett az állam és az egyházak közti viszony”. Az Egyházügyi Hivatal szerint a “Vatikán megsokallta” ezt a “jó viszonyt”, és ezért tette ezeket a beavatkozó jellegű intézkedéseket.

Erre válaszképpen a párt határozatának megfelelően a magyar kormány megtiltotta a vatikáni dekrétumok nyilvánosságra hozatalát és végrehajtását, és több más szigorító intézkedéssel együtt a reakciósnak “közbiztonsági őrizet”-et, a békepapoknak pedig “állami védelmet” ígért.

Az ENSZ XI. Közgyűlésének 1132. számú határozata öttagú külön bizottságot küldött ki a magyarországi helyzet kivizsgálása céljából azzal, hogy “közvetlen megfigyelést szervezzen és állandósítson Magyarországon és másutt, tanúkat hallgasson ki, belátása szerint bizonyítékokat és információkat gyűjtsön s ténymegállapításairól jelentsen a közgyűlésnek”. A magyar kormány a bizottság A/3592. számú jelentését “teljesen szabálytalan”-nak minősítette, és felszólította a Közgyűlést, hogy vegye le a napirendről a “magyar kérdést”.

Az egyes egyházi állások betöltéséhez szükséges állami hozzájárulásról szóló 1957. évi 22. számú törvényerejű rendelet

A hetedik napot ünneplő adventista felekezet elismerésére 1957-ben.

1964 részleges megállapodás a Vatikánnal

II. Vatikáni Zsinat

1966-67 Új református és evangélikus egyházi törvénykönyv

1967 Batiz Dénes és társai (Dobos Károly) ellen izgatás vádjával büntetőeljárás

1968-ban az egyházaknak nyújtott államsegély rendszerét meghosszabbították

Az egyes egyházi állások betöltéséhez szükséges állami hozzájárulásról szóló 23/1971. (VI. 2.) számú kormányrendelet

1972 átfogó Alkotmánymódosítás (3. § A munkásosztály marxista-leninista pártja a társadalom vezető ereje.)

Templomi hitoktatás újra engedélyezése (1972, 1974)

1976. évi 8. sz. tvr. ENSZ Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya (PPJNE) kihirdetése (1988 őszén válik lehetővé az egyéni panaszjog benyújtása)

Krisztusban Hívó Nazarénusok Gyülekezete törvényes elismerése 1977-ben

PPJNE 18. Cikk

1. Mindenkinnek joga van a gondolat, a lelkiismeret és a vallás szabadságára. Ez a jog magában foglalja a vallás vagy meggyőződés szabad megválasztását vagy elfogadását és azt a szabadságot, hogy vallását vagy meggyőződését vallásos cselekmények és szertartások végzése útján akár egyénileg, akár másokkal együttesen nyilvánosan vagy magánkörben kinyilváníthassa, gyakorolhassa és taníthassa.

2. Senkit sem lehet olyan kényszernek alávetni, amely csorbítaná azt a szabadságát, hogy saját vallása vagy meggyőződése legyen, vagy hogy ilyent elfogadjon.

3. A vallás vagy meggyőződés kinyilvánításának szabadságát csak a törvényben megállapított olyan korlátozásoknak lehet alávetni, amelyek a közbiztonság, a rend, a közegészség, az erkölcs, vagy mások alapvető jogai és szabadságai védelmének érdekében szükségesek.

4. Az Egyezségokmány részes államai kötelezik magukat a szülők és adott esetben a törvényes gyámok ama szabadságának tiszteletben tartására, hogy – gyermekeik vallásos és erkölcsi nevelését saját meggyőződésüknek megfelelően biztosítsák.

A gondolat, a lelkiismeret és a vallás szabadságának egyetemes deklarációja diktatúrák árnyékában született, és önmagában értéknek és erénynek tartom a komplexitását. A gondolat és a lelkiismeret szabadságának egyetemes deklarációja új dimenziót nyitott az egyes alapjogok horizontális kapcsolatában, mint például az emberi méltóság, a véleményszabadság, az önrendelkezési jog, a személyiség szabad kibontakozásához való jog, vagy a diszkrimináció tilalma tekintetében. Ugyanakkor a vallásszabadság egyéni és kollektív aspektusainak részletezése már az államra is nagyobb kötelezettséget rótt, mert biztosítani kell pl. az oktatáshoz, tanításhoz való jogot, a közösségi vallásgyakorlás jogi kereteit. Ebben az állam aktív szerepvállalása elkerülhetetlen volt.

Köszönöm a figyelmet!